

мета комунікації, між ким вона реалізується, хто є отримувачем інформації і особливі характеристики цього отримувача.

Список використаних джерел:

1. Инжечик А. А. Персуазивная функция языковых средств немецкого политического дискурса // Молодой ученый. – 2016. – № 9. – С. 1270-1275.
2. Калинин К. Е. Коммуникативные стратегии убеждения в англоязычном политическом дискурсе: дис. ... канд. филол. наук. – Нижний Новгород, 2009. – 187 с.
3. Полуйкова С. Ю. Средства суггестивного речевого воздействия в современном просветительском послании // Вестник Пермского университета. – 2013. – № 3(19). – С. 45–50.

Дерега С.В.

аспірант,

*Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського*

ДИСКУРС: ТИПОЛОГІЯ, ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ

Однією з актуальних проблем у сучасній лінгвістиці є вивчення дискурсу, значну увагу якому приділяли вітчизняні та зарубіжні дослідники у галузі мовознавства, такі як: Н.Д. Арутюнова, А.О. Дедюхін, В.З. Дем'янков, В.І. Карасик, А.А. Кибрик, Т.В. Крутько, О.С. Кубрякова, М.Л. Макаров, Г.Г. Почепцов, Ю.С. Степанов, Т. ван Дейк, П. Серіо.

«Дискурс» як лінгвістичний термін почали широко використовувати після публікації у 1952 році статті американського лінгвіста З. Харріса «Аналіз дискурсу», який назвав так метод аналізу зв'язного мовлення, призначений для виведення дескриптивної лінгвістики за межі одного речення в даний момент часу і для співвіднесення мови та культури [8, с. 84].

Вчені дають різні визначення «дискурсу» у залежності від підходу до вивчення цього поняття. Так О.С. Кубрякова визначає дискурс як складне комунікативне явище, що не тільки включає акт створення певного тексту, а й відображає залежність створюваного мовного твору від значної кількості екстралінгвістичних обставин – знань про світ, думок, установок і конкретних цілей мовця, як творця тексту [7, с. 13].

Представник критичного дискурс-аналізу Т. ван Дейк розглядає дискурс як *комунікативну подію*, відтворену учасниками спілкування, в якій задіяна не лише мова в її фактичному використанні, але й ті ментальні процеси, які неминуче супроводжують процес комунікації

[3, с. 121]. Значущість цієї моделі дискурсу, полягає у виявленні комунікативної події як складної єдності мовної форми, значення і дії.

Ю.С. Степанов вбачає дискурс як «мову у мові», що представлена у вигляді особливої соціальної данності. Вчений зазначає, що дискурс існує насамперед і головним чином у текстах, за якими постає особливі граматики, лексикон, правила слововживання і синтаксису та семантика [11, с. 44].

В.І. Карасик розглядає дискурс як мовне явище, яке вбирає у себе властивості мовлення, спілкування і яке фіксується у текстах [6, с. 192].

В.З. Дем'янков визначає дискурс як довільний фрагмент тексту, створений більш ніж з одного речення чи незалежної його частини [4, с. 8]. Дослідник зближує дискурс з текстом, але не з будь-яким, а з тим, що створює загальний контекст, що описує «діючих осіб, об'єкти, обставини, час, вчинки», тобто елементи екстралінгвістичного плану.

Н.Д. Арутюнова говорить про дискурс як про зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, соціокультурними, прагматичними, психологічними факторами; текст, узятий в аспекті подій; мовлення, що розглядається, як цілеспрямоване соціальне явище, дія, як компонент, що приймає участь у взаємодії між людьми і механізмами їх свідомості [1, с. 136].

П. Серіо, швейцарський лінгвіст, фахівець у галузі аналізу дискурсу, виділяє вісім значень терміна «дискурс»: 1) еквівалент поняття «мова», тобто будь-яке конкретне висловлювання; 2) одиницю, яка за розмірами є більшою ніж фраза; 3) вплив висловлювання на його одержувача з урахуванням ситуації висловлювання; 4) бесіду як основний тип висловлювання; 5) мовлення з позицій того, хто говорить на протигагу розповіді, яка не враховує таку позицію; 6) вживання одиниць мови, їх мовленнєву актуалізацію; 7) соціально або ідеологічно обмежений тип висловлювань; 8) теоретичний конструкт, призначений для досліджень умов створення тексту [10, с. 27].

Враховавши напрацювання багатьох дослідників, О.С. Кубрякова виділила наступні підходи до визначення «дискурсу»:

1. Комунікативний (функціональний) підхід трактує дискурс як вербальне спілкування (мова, вживання, функціонування мови), або як діалог чи бесіду, тобто тип діалогічного висловлювання, або як мовлення з позиції мовця у протилежність розповіді, яка не враховує таку позицію. У рамках комунікативного підходу термін «дискурс» трактується як деяка знакова структура, яку роблять дискурсом її суб'єкт, об'єкт, місце, час.

2. Структурно-синтаксичний підхід: дискурс як фрагмент тексту, тобто утворення вище рівня речення (надфразова єдність, складне синтаксичне ціле).

Під дискурсом розуміють два або кілька речень, що знаходяться у смислового зв'язку одне з одним, при цьому зв'язність розглядається як одна з основних ознак дискурсу.

3. Структурно-стилістичний підхід: дискурс як нетекстова організація розмовної мови, що характеризується нечітким розподілом на частини, пануванням асоціативних зв'язків, спонтанністю, ситуативністю, високою контекстністю, стилістичною специфікою [7, с. 12].

М.Л. Макаров зазначив, що значним недоліком структурно-синтаксичного підходу є крайня зосередженість на аналізі функцій елементів мови і дискурсу виключно по відношенню один до одного [8, с. 86].

Окремо був виділений соціально-прагматичний підхід, який за Ю.С. Степановим, визначає дискурс як текст, занурений у ситуацію спілкування, або як соціальний чи ідеологічно обмежений тип висловлювань, але представлений у вигляді особливої соціальної даності, що має свої тексти [11, с. 45].

Вчені, що займалися вивченням дискурсу, приділяли значну увагу проблемі його класифікації. Дослідники пропонували кожен свій варіант класифікації, який заснований на різних критеріях (формальних, функціональних, змістовних), обумовлений їх особистою позицією.

Так В.І. Карасик виділяє два особливих типи дискурсу з позиції соціолінгвістики: персональний (індивідуально-орієнтований) і інституційний (статусно-орієнтований) дискурс. У першому мовець виступає як особистість зі своїм багатим внутрішнім світом, а в другому – як представник тієї або іншої соціальної групи. Персональний дискурс вчений поділяє на два види: побутове й буттєве спілкування. Інституційний дискурс поділяє на: *політичний, діловий, дипломатичний, адміністративний, юридичний, військовий, педагогічний, релігійний, містичний, медичний, рекламний, спортивний, науковий, сценічний і масово-інформаційний* [5, с. 14].

А.Д. Белова пропонує розглядати дискурс ще й за характером комунікації – спонтанний, підготовлений, офіційний, неофіційний, чоловічий, жіночий, дитячий, дискурс підлітків, людей похилого віку, аргументативний, конфліктний, авторитарний, лайливий [2, с. 12].

Згідно з Г.Г. Почепцовим, дискурс можна класифікувати з позицій особливостей мови в контексті дискурсу, особливостей знакового відображення реальної ситуації цим дискурсом та особливостями комунікативної ситуації. Дослідник виділяє: газетний, теле- і радіодискурс, кінодискурс, театральний, фольклорний, літературний, рекламний, сфери зв'язків з громадкістю, політичний [9, с. 75].

У зв'язку з виникненням нових технологій передачі інформації, виник інтернет-дискурс (спілкування через e-mail, блоги, соціальні мережі, чати, форуми) та дискурс мобільного зв'язку (sms).

Таким чином, «дискурс» як поняття описується зважаючи на системні, структурні, процесуальні характеристики та взаємодію з екстралінгвістичними, комунікативно-ситуативними, соціокультурними чинниками й може бути представлений як фіксований результат у вигляді тексту. Дискурс як комунікативний феномен гідний всебічного аналізу та дослідження.

Список використаних джерел:

1. Арутюнова Н.Д. Дискурс / Н.Д. Арутюнова // Лингвистический словарь под ред. В. Н. Ярцева. – М.: Сов. энцикл., 1990. – С. 136–137.
2. Белова А.Д. Поняття «стиль», «жанр», «дискурс», «текст» у сучасній лінгвістиці / А.Д. Белова // Вісник КНУ. Іноземна філологія, 2002. – Вип. 32-33. – С. 11–14.
3. Дейк Т.А. Язык. Познание. Коммуникация / Т.А. ван Дейк [пер. с англ. яз. под ред. В.И. Герасимова]. – М.: Прогресс, 1989. – 310 с.
4. Демьянков В.З. Англо-русские термины по прикладной лингвистике и автоматической переработке текста / Демьянков В.З. // Всесоюзный центр переводов. Тетради новых терминов – М.: ИНИОН РАН, 1982. – 288 с.
5. Карасик В.И. О типах дискурса / В.И. Карасик // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс: сб. науч. тр. – Волгоград: Перемена, 2000. – С. 5–20.
6. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
7. Кубрякова Е.С. О понятиях дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике / Е.С. Кубрякова // Дискурс, речь, речевая деятельность: функциональные и структурные аспекты: Сб. обзоров. – М.: ИНИОН, 2000. – С. 7–25.
8. Макаров М.Л. Основы теории дискурса / М.Л. Макаров. – М.: Гнозис, 2003. – 280 с.
9. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации / Г.Г. Почепцов. – М.: Рефл-бук, 2001. – 656 с.
10. Серио П. Как читают тексты во Франции / П. Серио // Квадратура смысла: Французская школа анализа дискурса: Пер. с фр. и португ. – М.: Прогресс, 1999. – С. 14–53.
11. Степанов Ю.С. Альтернативный мир, дискурс, факты и принципы причинности / Ю.С. Степанов // Язык и наука конца XX века: сб. статей – М.: РГГУ, 1995. – С. 35–73.